

První ročník sovětského časopisu Sociologičeskije issledovanija

V polovině roku 1974 zahájil Institut sociologických výzkumů při Akademii věd SSSR vydávání nového sociologického časopisu, nazvaného *Sociologičeskije issledovanija*. Časopis vychází jako čtvrtletník. V roce 1974 vyšlo první číslo a v průběhu roku 1975 čtyři čísla, tj. kompletní první ročník, který přináší na 967 stránkách mnoho podnětných a zajímavých statí, článků a informací, svědčících o bohaté a cílevědomé práci sovětských sociologů. Časopis rediguje sedmnáctičlenný kolektiv vedený profesorem A. G. Charčevem.

Informaci o obsahu č. 1 z roku 1974 již publikovali F. Charvát a F. Zich (viz Sociologický časopis, č. 1/1975, s. 100–102). O ročníku 1975 je možné podat následující souhrnnou a orientační informaci.

Z jednotlivých rubrik časopisu nejobsáhlejší nese název *Teoretické problémy sociologie* a bývá zpravidla zaměřena monotematicky. Např. v prvním čísle tvoří hlavní obsah této rubriky problém zvyšování úlohy sociologie ve vědeckém výzkumu ideologických procesů. Metodologickými otázkami těchto výzkumů se zabývají G. T. Žuravlev a V. M. Sokolov, sociálně psychologické základy ideologické činnosti rozebírá I. T. Levykin. V. N. Jagodkin pojednává o problémech propagandy socialistického způsobu života z hlediska soudobého ideologického boje a A. G. Charčev analyzuje vztah internacionálního a národního v morálních hodnotách socialismu.

Monotematicky je zaměřena i rubrika o teoreticko-metodologických problémech sociologie v třetím čísle časopisu. Pozornost je zde soustředěna na otázky sociálního plánování. M. N. Rutkevič se zabývá touto otázkou v podmínkách rozvinutého socialismu a D. A. Kerimov a A. S. Paškov rozebírají metodologické problémy sociálního plánování. T. I. Zaslavská pojednává o metodologii systémového studia venkova.

V rámci rubriky o teoretických problémech sociologie jsou v druhém čísle publikovány statí zaměřené na sociální důsledky vědeckotechnického pokroku ve vojensství (V. K. Konoplev), na analýzu sociálního charakteru soudobého kolchozního rolnictva (A. A. Amvrosov a V. I. Staroverov), na metodologické problémy sociologického výzkumu člověka (L. I. Spiridonov), na otázky skupinové semknutosti (A. I. Doncov) apod.

Hlavní obsah uvedené rubriky ve čtvrtém čísle časopisu tvoří statí o sociální struktuře

sovětské společnosti. O tendenci jejich proměn pojednává obsáhlá statí M. N. Rutkevič (uveřejněná v prvním a čtvrtém čísle časopisu). Sociální mobilitou v sovětské společnosti se zabývá F. P. Filippov, překonáváním existujících rozdílů v kultuře mezi městem a venkovem M. T. Iovčuk a A. S. Kulagin. Z. A. Jankovová charakterizuje rozvoj osobnosti ženy v sovětské společnosti a T. M. Dridze pojednává o lingvistickosociologických aspektech hromadné informace.

Druhá základní rubrika je nazvána *Sociologická věda a praxe*. V. A. Žitenev se v ní zabývá změnami sociálního profilu sovětské mládeže v podmínkách rozvinutého socialismu (č. 1). Zkušenosti z komplexního plánování sociálně ekonomického rozvoje oblasti zobecňuje F. D. Rejderman (č. 2). O experimentální prověrce ukazatelů efektivnosti práce komsomolských organizací píše V. I. Spearskij (č. 2). Analýzou osobní propagandy a agitace v pracovních kolektivech se zabývají V. P. Vasiljev a S. I. Mosjagin (č. 2). Poznatky ze sociologických výzkumů v oblasti propagandy uvádí A. A. Drizul a E. Ž. Zvajgzne (č. 3) a J. K. Fiševskij (č. 4). C. L. Danovskij, K. E. Oksinojd a V. P. Kasič popisují zkušenosti z budování informační základny pro řízení sociálně demografické a profesionálně kvalifikační struktury podnikového kolektivu (č. 3).

Značnou pozornost věnuje redakce časopisu rubrice nazvané *Metodika a technika sociologických výzkumů*. Otázkami výběru v sociologickém výzkumu se zabývá J. Ch. Nerse-sovová (č. 1), F. E. Šeregi (č. 3) a J. J. Gorjačenko (č. 3). O problémech měření pojednává J. L. Nejmer (č. 2), I. N. Taganov (č. 3) a G. I. Saganenko (č. 4). Metodologické poznatky z výzkumů pracovních kolektivů zobecňuje I. J. Stoljarovová (č. 2). Řada autorů se zabývá metodami sociologického výzkumu, např. I. V. Mučnik, G. G. Novikov a J. S. Petrenko (č. 2), V. S. Avanesov (č. 4). V. S. Dudčenko se zabývá tvorbou hypotéz v sociologickém výzkumu (č. 2), V. E. Šljapentoch a O. M. Maslovová srovnatelnosti výsledků sociologických výzkumů (č. 3). I. A. Rjažských zobecňuje zkušenosti z využívání zúčastněného pozorování při výzkumech života podnikového kolektivu (č. 3).

V rubrice nazvané *Z historie sociologického myšlení* se A. I. Bolodin zamýšlí nad problematikou budoucnosti v sociologické koncepci N. G. Černyševského (č. 1). N. M. Blinov zobecňuje poznatky ze sociologických výzkumů práce a výchovy sovětské mládeže ve

dvacátých letech (č. 1). I. G. Lvorencevič analyzuje základní etapy vývoje subjektivní školy v ruské sociologii (č. 2). O výzkumech časových rozpočtů studentů v SSSR ve dvacátých a šedesátých letech pojednává J. I. Leonavičus (č. 3). V. Z. Rogovin se zabývá názory A. V. Lunačarského na socialistický způsob života (č. 4). A. V. Gofman rozebírá pojetí náboženství ve filozoficko-sociologické koncepci Emila Durkheima (č. 4).

V rubrice *Kritika soudobé buržoazní sociologie* N. M. Keizerov píše o soudobé buržoazní sociologii politiky (č. 1). L. G. Ionin kritizuje sociální psychologii G. Meada a její soudobé interpretace (č. 1). Stať J. N. Davydova je zaměřena na některé aspekty metodologické krize sociologie v NSR (č. 3). S. F. Odujev se zabývá genezí filozofie fašismu (č. 3). O krizi teoreticko-metodologických základů buržoazní sociologie pojednává stať G. V. Osipova (č. 4). S. A. Efirov uvádí kritické poznámky ke „kritické sociologii“ F. Ferrarottiho (č. 4). V. G. Metreveli rozebírá teorii referenčních skupin v soudobé buržoazní sociologii (č. 4).

Rubrika *Aplikované výzkumy* přináší celou řadu zkušeností. V. A. Kopyrin zde zobecňuje zkušenosti ze sociologického výzkumu umělecké inteligence (č. 2). V. D. Popov uvádí stať o sociologických problémech přechodu k všeobecnému středoškolskému vzdělání (č. 2). S. G. Veršlovskij a L. N. Lesochinová rozebírají problematiku pracující mládeže a vzdělání (č. 2). Motivační orientaci inženýrů průmyslového podniku zkoumá A. G. Velš (č. 3). O vzájemné spojitosti sociálních faktorů určujících vztah k práci píše N. I. Aleksejev (č. 3). V. D. Patrušev a V. A. Šabašev analyzují vliv sociálně ekonomických podmínek práce na spolupráci a vzájemnou pomoc ve výrobním kolektivu (č. 4). R. V. Ryvkino-vá pojednává o bytových podmínkách a způsobu života zemědělského obyvatelstva (č. 4). J. V. Porochnjuk a M. S. Šepelovová se zabývají spojováním výrobních a rodinných funkcí dělnice (č. 4).

Některé rubriky nejsou zařazovány pravidelně, ale podle aktuálních potřeb. Například v prvním a druhém čísle najdeme rubriku *Sociologické problémy způsobu života*, do níž přispěl V. Z. Rogovin článkem o rozvíjení socialistického způsobu života a otázkách sociální politiky (č. 1) a M. S. Džunusov pojednáním o některých národních zvláštnostech způsobu života v podmínkách socialismu (č. 2).

V prvním a čtvrtém čísle byla zařazena rubrika *Sociální plánování*, zabývající se zkušenostmi z této velmi aktuální problematiky a jejími metodologickými otázkami. V. D. Patrušev zde uvádí poznatky o rozpočtu souborného časového fondu obyvatelstva a o jeho významu pro sociálně ekonomické plánování (č. 1). V. N. Ponomarev a B. D. Lebin pojednávají o matematických metodách v ekonomickém a sociálním plánování (č. 4). Zkušenosti ze sociálního plánování v chabarov-

ském trastu Železobeton – 1 zobecňují L. N. Gorbunovová a V. V. Lepeškin (č. 4).

Zajímavé zkušenosti přináší rubrika *Fakta, komentáře, poznámky (z pracovního stolu sociologa)*. Zařazováním této rubriky se snaží redakce informovat čtenáře o dílčích výsledcích sociologických výzkumů, o hypotézách, jež lze z těchto poznatků vyvodit, a o sociologických faktech zajímavých sociology pracující na podobných problémech. V rámci této rubriky byla ve čtvrtém čísle zveřejněna stať našich autorů L. Kořínkové a J. Pernici, nazvaná *Sociální efektivnost péče o matku a dítě (podle materiálů ČSSR)*.

Časopis přináší v každém čísle recenze a informace o nových publikacích (viz rubriky *Vědecký život a Kritika a bibliografie*). Velmi cenný je bibliografický přínos nového časopisu. Například ve třetím a čtvrtém čísle je uveden podrobný přehled sovětských sociologických prací publikovaných v roce 1974; celkem 207 titulů nových prací svědčí o značném rozvoji sociologie v sovětské společnosti.

Pravidelnou součástí časopisu je informace o obsahu sociologických časopisů v ostatních socialistických státech. Počínaje ročníkem 1974 je uváděn obsah jednotlivých čísel následujících časopisů: *Sociologičeski problemi* (Bulharská lidová republika), *Szociológia* (Maďarská lidová republika), *Studia socio-logice* (Polská lidová republika), *Vitiorul social* (Rumunská socialistická republika), *Sociologický časopis* (ČSSR, Praha) a *Sociológia* (ČSSR, Bratislava).

Zajímavá je i vnější úprava časopisu, zejména z hlediska přehlednosti celkového uspořádání. Ocenit je třeba rovněž věcný rejstřík a podrobný přehled autorů, uvedený v závěru každého čísla.

Celkové úrovní a zaměření nového časopisu je věnována značná pozornost nejen v redakci, ale i v odpovědných orgánech Akademie věd SSSR. To potvrzuje například skutečnost, že prací časopisu se dne 13. května 1975 zabývalo byro oddělení filozofie a práva Akademie věd SSSR. Na základě zprávy vedoucího redaktora A. G. Charčeva byly posouzeny dosavadní výsledky práce redakce a celková úroveň nového časopisu. V usnesení přijatém na závěr uvedeného jednání bylo mimo jiné uloženo, aby redakční kolektiv rozvíjel úzkou spolupráci se sociologickými pracovišti v socialistických zemích a se sociology-marxisty v buržoazních státech.

Současně bylo uloženo, aby v letech 1975 až 1976 byla posouzena úroveň časopisu na schůzkách redakce se čtenářským aktivem v Leningradě, Kyjevě, Novosibirsku, Sverdlovsku, Minsku, Tallinu, Tbilisi a Taškentu. Jak vyplývá ze zprávy zveřejněné ve třetím čísle, proběhlo již v květnu 1975 jednání se čtenářským aktivem v Kyjevě. Zúčastnilo se ho šedesát sociologů z Akademie věd Ukrajinské sovětské socialistické republiky, ze stranických vědeckých institucí, z vysokých škol, a ze sociologických laboratorů velkých závodů.

Nový sovětský sociologický časopis významně prohlubuje možnosti studia a využívání poznatků sovětských sociologů v naší sociologické práci. Stává se významným pomocníkem při rozpracovávání základních otázek marxisticko-leninské sociologie a při řešení aktuálních sociologických problémů socialistické společenské praxe. V neposlední řadě také přináší některé podněty k zamyšlení pro redakční kolektivy obou našich sociologických časopisů.

Antonín Stojan

L. Hrzal - J. Netopilík: Ideologický boj ve vývoji české filozofie
Praha, Svoboda 1975, 376 s.

Sociologická práce, ať si to kdo přeje nebo nepřeje, má-li mít reálný společenský vliv, musí být rozvíjena jako součást ideologického zápasu tříd a sociálních skupin.

Dnes jako nikdy v minulosti stranické dokumenty ukazují na skutečnost, že „perspektiva rozvoje sociologie je teprve před námi“ a že „bude velmi důležité spojovat rozvoj tohoto oboru s utvářením útvarů různých směrů aplikované sociologie“.¹

Takový rozvoj sociologie předpokládá, že bude „vycházeno z přísně vědecké marxisticko-leninské metodologie. Snad právě v této oblasti je třeba na to upozornit s daleko větším důrazem než kdekoli jinde“ (tamtéž, s. 156).

A tak nejen perspektiva rozvoje marxistické sociologie, ale i drahé a bolestivé zkušenosti, které máme za sebou, stále a znovu vyžadují vracet se, připomínat a vést trvalý boj o základní teoreticko-metodologickou orientaci marxistické sociologie, o její těsné spojení s marxisticko-leninskou filozofií.

Myšlel jsem na tyto skutečnosti nad stránkami nové, rozsáhlé, dalo by se říci monografické práce autorské dvojice L. Hrzala a J. Netopilíka, kterou pod názvem *Ideologický boj ve vývoji české filozofie* vydalo nakladatelství Svoboda v druhé polovině minulého roku.

Ačkoliv u nás bylo v posledních letech vydáno více prací na téma kritika buržoazních, a zejména československých, revizionistických pokusů o výklad socialismu, zde se snad poprvé setkáváme s všestranným posouzením metodologických jednostranností, historických, třídně ideologických, logicko-gnoseologických a někde i přírodovědeckých zdrojů těchto deformací.

V sedmi kapitolách, založených na analýze rozsáhlého materiálu, který představuje tisíce stran filozofického a jiného textu otevírají autoři krok za krokem svoji problematiku.

Není to scholastická úvaha nad tím, co představuje orientaci českého filozofického myšlení po roce 1945. Úspěchy a prohry naší filozofie tu jsou spojeny s konkrétně histo-

rickou situací, v níž vznikaly. Považují to za jedině správný postup, protože nejen pro sociologii, ale i pro filozofii platí, že není jen teorií společnosti, ale i součástí společnosti. Osudy iady autorů, tak jak nám defilují nejen v této knize, ukazují, že společenskovědní pracovníci byli a jsou ve své práci i v životě součástí třídně rozděleného světa dvacátého století, plného protikladných zájmů, malých i velkých střetů.

Hrzalova a Netopilíkova práce byla recenzována ve více časopisech; nebudu proto čtenáře seznamovat s obsahem sedmi rozsáhlých kapitol, které ve své logické návaznosti a struktuře pokrývají široký okruh otázek - situací v československé filozofii po roce 1945 počínaje a poučením z vývoje revizionistických tendencí v české filozofii konče.

Čtenář ocení například úvahy o významu filozofie jako zevšeobecňujícího metodologického prostředku pro jiné vědy, jakými jsou matematika, logika, kybernetika, modelování apod. Lze jen souhlasit s tím, že spojení filozofie s těmito a jinými vědami nemůže být realizováno tak, že povede k eliminaci vlastních filozofických otázek a k jejich nahrazování vědeckými prvky té které vědní disciplíny.

Sociolog tu najde celé pasáže, v nichž jsou oceněny práce a postoje těch, kteří tak či onak v šedesátých letech profilovali československou sociologii.

Podobně i pro ty, jejichž sférou je problematika teorie řízení, otevírá L. Hrzal s J. Netopilíkem mnoho námětů. Řada postřehů o nepřipustnosti zužování procesu poznání na systémové a kybernetické přístupy (když byla „překonána základní filozofická otázka“) zůstává pro další vývoj, například teorie řízení, nesmírně aktuální.

Hrzalova a Netopilíkova studie znovu a znovu potvrzuje, že ideologický boj ve vývoji české filozofie, jeho průběh, situace, k nimž vedl a vede, se stává základem pro posouzení určujících sociálních, politických a teoretických východisek rozvoje marxistické sociologie v Československu. Autoři ve věcné a konkrétní argumentaci dokazují, že tato východiska jsou spojena s nesmiřitelností idealistického a materialistického chápání dějin. Odtud se odvíjí řešení každé, i parciální otázky zkoumání sociálního života.

Proto - a nejen proto - Hrzalova a Netopilíkova práce překračuje hranice otázek vývoje české filozofie. Je dobře si to připomenout zejména v souvislosti s myšlenkou, že „perspektiva rozvoje sociologie je teprve před námi“, protože základním předpokladem pro naplnění této perspektivy se stává marxisticko-leninská metodologie a úzké spojení s dialektickým a historickým materialismem, jediným vědeckým výkladem světa lidí, přírody a myšlení. Mezi ty práce, které otevírají cesty k dalšímu tvůrčímu, jednoznačně orienta-

¹ Viz Fojtík J.: Společenské vědy, významný nástroj v boji strany za vítězství komunistických idejí. Nová mysl, č. 11/1974, s. 1563.